

NECİP ASIM'IN *MİLLÎ ARUZ* İSİMLİ ESERİ¹ (İnceleme ve Metin Aktarma)

Elif Esra ÖNEN²

Öz: Darülfünun'da Türkoloji bölümünü kuran ve Türk Dili Tarihi kürsüsünün ilk profesörü kabul edilen Necip Asım Yazıksız (1861-1935), Türk dilinin gelişimi üzerine birçok ilmî yazı ve kitap kaleme almıştır. Bu eserleri arasında hece vezni hakkında teknik bilgiler verdiği *Millî Aruz* isimli bir çalışması da bulunmaktadır. Ziya Paşa'nın 1868'de yazdığı "Şiir ve İnşâ" makalesinde, hece vezninin kullanımını tavsiyesinin dikkate alınmayışı, Necip Asım'ı harekete geçirir ve vezin konusuna dikkatleri çekmek için 1908 senesinde önce "La Versification Nationale Turque" adıyla *Journal Asiatique*'de bir yazı neşreder. Ardından bu yazıyı geliştirerek *Bosphore* dergisinde yeniden neşreder; 1911 senesinde ise bu yazıyı *Millî Aruz* ismiyle müstakil bir eser olarak yayımlar. *Journal Asiatique*'de neşredilen yazıya ulaşılabilirken *Bosphore* dergisindeki yazının bir örneği bulunamamaktadır. Döneminde şiiri avam seviyesine indirmekle suçlanan Necip Asım, kendisinin tavsiyeci olarak adlandırılmayacağını vurgulayarak aruz vezninin terk edilerek hece vezniyle millî şiirler yazılması gerektiğine dikkati çeker. *Millî Aruz* isimli eseri dört bölümden oluşur: mısraların hece sayısı, kafiye, takti ve şekil. Çalışmada üç heceli mısralardan on altı heceli mısralara kadar çeşitli örnekler bulunur. Üç heceliden yedi heceliye kadar atasözlerinden, sekiz heceliden on altı heceliye kadar çeşitli şiirlerden örnekler verilir. Şiirde ahengin olması içinse takti uygulanması gerektiğini açıklar. Necip Asım'ın bu çalışması, döneminde takti meselesinden bahseden ilk eser olması bakımından önemlidir. Bu çalışmada, Necip Asım'ın *Millî Aruz* isimli eserinin Latin harflerine aktarımına yer verilerek incelemesi yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Millî Aruz, Necip Asım, Hece Vezni, Takti.

NECİP ASIM'S WORK NAMED *MİLLÎ ARUZ* (Review and Intralingual Translation)

Abstract: Necip Asım Yazıksız (1861-1935), who established the Department Turkology at Darülfünun is considered the first professor of the Chair of the Turkish Language History department, wrote many scholarly writing and books on the development of the Turkish language. Among his works, is one work called *Millî Aruz* (*National Prosody*), in which he provides technical information about the syllable metre. The fact that Ziya Pasha's recommendation for the use of syllable metre was not taken into account in his 1868 article "Poetry and Construction" motivated Necip Asım. In 1908, he wrote an article in the *Journal Asiatique* entitled "La Versification Nationale Turque" to draw attention to the topic of metre. He then developed this article further and published it again in the journal *Bosphore*. In 1911, he published this article as an independent work under the name *Millî Aruz*. While the article published in the *Journal Asiatique* is available, a copy of the article in the journal *Bosphore* cannot be found. Necip Asım, who was accused of reducing poetry to the ordinary level in his time, emphasised that he could not be called a recommender and pointed out that the prosody metre should be

¹ Bu çalışma, 3-5 Kasım 2017 tarihlerinde Bandırma'da düzenlenen 1. Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Sempozyumu'nda sunulan bildiri metninin düzenlenmiş ve geliştirilmiş hâlidir.

² Doktora Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü & Arş. Gör. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. elif.onen@nevsehir.edu.tr / ORCID ID: 0000-0002-7071-8240

Makale Gönderilme Tarihi / Article Submission Date: 05-01-2024

Makale Kabul Tarihi / Article Acceptance Date: 16-01-2024

Araştırma Makalesi / Research Article

10.59304/ijhe.1415454

abandoned and national poems should be written in the syllable metre. His work, called *Millî Aruz* consists of four parts: the number of syllables in the verse, rhyme, syllabification and form. The study contains various examples ranging from three-syllable verses to sixteen-syllable verses. Examples are given from proverbs with three to seven syllables, and from various poems with eight to sixteen syllables. He explains that syllabification must be used in order to achieve harmony in poetry. This work of Necip Asım is important in that it is the first work in which the subject of syllabification is mentioned in his time. In this study, Necip Asım's work called *Millî Aruz* is analysed by translating it into Latin letters.

Keywords: Millî Aruz, Necip Asım, Syllabic Meter, Syllabification.

Giriş

İslamiyet öncesi Türk edebiyatında millî vezin olarak hecenin kullanıldığını ilk gösteren eser Kaşgarlı Mahmud'un yazdığı *Dîvân ü Lügâti't-Türk*'tür. XI. yüzyıldan itibaren Türk şiirinde Arap ve Fars şiirinin etkisi görülmeye başlanır. İslam tesirinin hâkim olduğu bu dönemde halk ve aydınların edebiyatı da birbirinden ayrılmaya başlar. Halk şairleri hece veznini kullanmayı sürdürürken Divan şairleri de Arap ve Fars edebiyatının etkisiyle aruz veznine yönelirler. Böylece vezinde ikilik baş gösterir. Eski Türkçe yerine Arap, Acem kelime ve kaideleriyle karışık bir Türkçe, hece vezni yerine aruz vezni, belagat kaideleri, nazım şekilleri hüküm sürmeye başlar (Köprülü, 2007: 14). XVII. yüzyılda ise Divan ve Halk edebiyatları arasında bir diğerinin veznine yönelimler görülmeye başlanır (Kolcu, 1993: 8). Halk şairleri, aruzun birkaç kalıbını kullanarak şiirler yazıkları gibi Divan şairleri sade Türkçe ile terkipsiz fakat aruz vezni ile şiirler yazarlar. XVIII. yüzyılda, Divan şiirinde atasözlerine, halk söyleyişlerine yer veren "Mahallîleşme Akımı" kuvvetlenir (Kolcu, 1993: 11). Nedim ve Şeyh Galib'in divanları ile Divan şiiri, hece veznine açılır. Tanzimat'ın ilk yıllarında ise Âkif Paşa, Edhem Pertev Paşa, Recâi Efendi, Manastırlı Fâik, Münif Paşa ve Ziver Paşazâde Bahaddîn Bey gibi isimler hece vezni ile manzumeler yazarlar (Kolcu, 1993: 13). Âkif Paşa, torununun ölümünün ardından, 11'li hece vezniyle koşma biçiminde bir şiir yazar. Tanpınar, bu mersiye'nin, hece vezninin Tanzimat'tan sonra rağbet kazanmasında önemli bir payı olduğu düşüncesindedir. Bir küçük ağıt olan şiirin benzerleri, Türk halk edebiyatında da vardır. Ancak dönemi itibariyle bu şiirdeki ruh ve ses kendine özgüdür. Tanpınar'a göre: "Bu artık ne eski mersiye ne de tarih düşürme sanatının doğurduğu manzumelerin muvazaalı dünyasıdır. Hatta ne de halk ağıtıdır. Küçük şeklinde ve nispeten durulmuş dilinde insanın ta kendisini arayan yeni şiirdir." (Tanpınar, 2007: 98). Gibb'e göre bu şiir, dildeki sadeliği, açıklığı, netliği ve duygudaki saflığı ve üslubundaki ıstırabı ile modern şiire uygun eserlerden biridir (1999: 491).

Yenileşme Dönemi Türk Edebiyatı döneminde yapılan vezinle ilgili münakaşalar ise iki önemli temel üzerinde yoğunlaşır: aruz veznine yeni bir bakış ve duyuş tarzı kazandırmak ve aruzun yerine hece veznini yerleştirmek (Erbay, 2003: 16). Agâh Sırrı Levend, şairlerin Acem aruzunu kullanarak Türk dilini bozduğunu belirterek hece ölçüsünü ilk savunan ismin Ahmed Cevdet

Paşa olduğunu söyler (1960: 169). Ahmed Cevdet, *Kıyas-ı Enbiya*'sına aldığı "Sultan Osman'ın Manzumesi" için şu değerlendirmede bulunur:

Sultan Osman kılıcı ile nice memleketler fethettiği gibi, bu şiir ile de Osmanlı lisanına güzel bir çığır açmıştır. Vezni (parmak hesabı)dır ki, Türkçe şiirinin tabii veznidir. Sonraları Anadolu şairleri nazımda Farsça vezinleri kullanarak Türk şiir lehçesini değiştirmişlerdir. (1985: 197).

Necip Asım da *Milli Aruz*'unda sekiz hecelilere bu manzumeyi örnek gösterir (1911: 17-18). Ziya Paşa ise "Şiir ve İnşâ" (1868) makalesi ve Harâbât Mukaddimesi'nde (1874-1875), halk edebiyatı ile ilgili düşüncelerine yer vererek hece vezninin adını kullanmasa da şairlerin halk şiirine rağbet etmelerini salık verir. Necip Asım, incelediğimiz *Millî Aruz* isimli eserine bu konuya değinerek başlar:

Ziya Paşa edebiyatımıza dair olan bir makalesinde mekteb-i Classique şiirlerimizde kullanılan Acem vezni yerine bizim parmak hesabını kullanmamızı tavsiye etmişti. Fakat o vezne alışan şairlerimiz bu tavsiyeye kulak vermediler.

Hâlbuki bu tavsiyeyi dinlemek, kabul etmek birinci derecede onlara borç idi. (Asım, 1911: 3).

İbnürreşad Ali Ferrûh, 1884 yılında *Mir'âtüâlem*'de yayınladığı "Evzân-ı Millîyenin Terki ile Evzân-ı Aruzîyyenin Kabulü" adlı makalesinde vezin meselesi dile getirerek hece vezni; "vezni millî, rabita-i milliye, mikyâs-ı mukaddes, mîzan-ı celil-i terakki" gibi deyimlerle övülür (Levend, 1960: 172-173). Ziya Paşa ise "Şiir ve İnşâ" makalesinden üç yıl sonra *Hakâyık'ül Vekâyî* gazetesinde, hece vezniyle ilgili ilk teorik bilgileri paylaşır (Kolcu, 1993: 19). Ziya Paşa'dan sonra Namık Kemal, Abdülhak Hamid, Münif Paşa ve Ahmed Cevdet Paşa hece vezniyle ilgilenerik bazı örnek eserler yazarlar. Ziya Paşa'nın Molière'den çevirdiği *Tartuffe* piyesi, Direktör Ali Bey'in *Letâfet* adlı üç perdelik operetinin 1874'de yazılan birinci ve ikinci perdeleri, Abdülhak Hâmid'in *Nesteren ve Liberte* adlı piyesleri de hece vezni ile yazılmış önemli eserlerdir (Levend, 1960: 172). Namık Kemal de tiyatro eserlerinde hece veznini kullanır. Şinâsi'nin hece vezni ile saf Türkçe şiirleri vardır. 1893 yılında ise Veled Çelebi, *Hazine-i Fünûn*'da hece vezniyle ilgili olarak imzasız bir yazı dizisi kaleme alır. Türk şiirinin vezninin "parmak hesabı" olduğu ancak bunca zaman sonra parmak hesabına geçmenin zor olduğu fikrini ortaya atar. Necip Asım, *Millî Aruz*'da bu konuya da vurgu yapar:

Şunu da burada zikretmeyi vecibeden bilirim. Bu yolda aruzu Veled Çelebi Hazretleri *Hazine-i Fünun*'da neşretmişlerdi. Sonra Manastırlı Faik Bey de bir risâle çıkardılar. Ben bu iki eserden, istifade ettim. (Asım, 1911: 9).

Manastırlı Faik, Cevdet Paşa'nın teşvikiyle 1896 yılında *Türkçe Aruz* isimli çalışmasını neşreder ve hece vezniyle ilgili ilk teorik çalışma ortaya çıkar. Onun bu eserinde "aruz"

ifadesinden kastettiği ölçü, aruz ölçü değil; hece ölçüsüdür (Kalyon, Çelik, 2017: 40). Bundan sonra Mehmed Emin'in *Türkçe Şiirler*'i (1898) yayımlanır ve büyük yankı uyandırır. Mehmet Emin, Selanik'te çıkmakta olan *Çocuk Bağçesi* dergisinde 1905 yılında aynı tarzda şiirler yayınlamaya devam eder. Derginin, 21 Eylül 1905 tarihli 32. sayısında Rıza Tevfik'e ithafen "Ölü Kafası" adlı manzumesini yayımlar. Rıza Tevfik aynı dergide Mehmed Emin'e hitaben mektuplar yayımlayarak Türk şiirinde sade Türkçe ve hece vezniyle yeni bir edebî akımın doğduğunu müjdelir³. Ömer Naci de yine aynı dergide, aruz veznini savunduğu "Evzan-ı Şi'riyemize Dâir" (1905) başlıklı yazısı ile Rıza Tevfik'i eleştirerek (Tevetoğlu, 1987: 48) tartışmaları başlatır. Daha sonra Raif Necdet ve Hüseyin Cahid tartışmaya katılırlar (Uçman, 1984: 280 ve 283). Üç aya yakın devam eden tartışmalar şahsi meselelere ve devrin yönetim şekline kadar uzanınca dergi hükümet emriyle kapatılır. Bu tartışmalar devam ederken Rıza Tevfik de *Türkçe Şiirler*'dekilere benzer şiirler yayımlamaya başlar. Böylece başka şairlere de örnek olur ve Türkçe yazılan şiir sayısı artmaya başlar. Menemenlizâde Mehmed Tahir ise hece vezni hakkındaki düşüncelerini, Cenab Şehabeddin'in *Servet-i Fünûn*'da "Raik Vecdi" imzasıyla çıkan "Felsefe-i Evzan" adlı yazısına cevap olarak kaleme aldığı "Usûl-i Teheccî" başlıklı makalesinde ortaya koyar (Birinci, 1988: 18).

Hece-aruz üzerine dergilerde yapılan münakaşalar, Meşrutiyet'in ilanına kadar geçen sürede duraklar. 1905 ve 1908 yılları arasında münakaşalar yeniden alevlenir. Tanzimat'tan sonra Türk edebiyatında yazı dilinin sadeleşmesi ve şiirde aruz vezninin yerine hece vezninin kullanılmaya başlanması için uzun yıllar çalışılır. Bu süreçte, hece ve aruz vezni kullanımı üzerine epey tartışma yapılır; millî aruz, Türkçe aruz adlandırmalarıyla hece vezninin kullanımını anlatan eserler, risaleler kaleme alınır. Ömer Seyfettin, Ali Canip ve Ziya Gökalp'in 11 Nisan 1911 tarihinde Selanik'te *Genç Kalemler* dergisinde başlattıkları "Yeni Lisan" hareketiyle de dilde sadeleşmenin ilk ciddi adımı atılır. Lisanda Türkçülük düşüncesinin yanında vezinde Türkçülük düşüncesi yayılmaya çalışılır. I.ve II. hece kuşağı şairleri tarafından şiirde örnekler verilmeye devam ettirilir. Vezin konusundaki tartışmalar, 1945 yıllarına kadar sürse de zamanla yerini serbest vezne bırakır.

Bu tartışmalar sürerken, 1911 yılında yayınladığı *Millî Aruz* isimli çalışma ile Necip Asım da hece vezninin uygulanışı ile ilgili bilgiler vererek hece vezninde o zamana kadar üzerinde durulmamış olan takti meselesine değinen ilk isim olur (Akçuraoğlu, 2009: 375). "Parmak hesabı, vezn-i benân, hesâb-ı benân" (Dilçin, 2005: 39) olarak da anılan hece ölçüsü,

³ Bahsi geçen mektuplar için bakınız: Abdullah Uçman (Haz.) (2022), *Türk Dili ve Edebiyatı Üzerine Makaleler – Rıza Tevfik Bölükbaşı*, İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları, 327-366.

dizelerdeki hece sayısının eşitliği esasına dayanır. Bu kurala göre hece ölçüsünde iki önemli özellik öne çıkmaktadır: dizedeki hece sayısı ve durak. Durak, aruz veznindeki taktinin hece veznindeki karşılığı sayılabilir. Bu durumda, aruz vezninde olduğu gibi kelimelerin bölünmesi değil durakların vurgulanarak okunması şeklinde bir takti düşünülmelidir (Uzun, 2010: 483). İkisi de şiirde ahengi sağlamak amacıyla uygulanır. Fakat taktide kelimeler hecelere bölünürken durak ise kelimeler arasında durularak uygulanır; bir dizede en az iki en fazla beş durak yapılabilir. Hece vezninde iki heceliden yirmi heceliye kadar kalıplar çeşitlilik göstermektedir. En sık kullanılan kalıplar yedili, sekizli ve on birlilerdir.

A. Necip Asım ve Türk Diline Katkıları

Necip Asım, 29 Aralık 1861 tarihinde Kilis'te doğar. Balhasanoğlu denen bir sipahi ailesindedir. İlköğrenimini Kilis'te tamamladıktan sonra 1875'te Şam Askeri İdadisi'ne başlar, sonra Kuleli'ye devam eder. 1879'da Harbiye'ye girer ve 1881 yılında Harp okulundan piyade teğmeni olarak mezun olur. Askerlik hayatı boyunca rüştiye ve Harp Okulunda öğretmenlik yapar; Türkçe, Fransızca ve tarih dersleri okutur. 1913 yılında albay olarak emekliye ayrıldıktan sonra Darülfünun'da Türk tarihi ve Türk dili tarihi profesörü olarak çalışır. Bu yıllarda çalışmalarını Türk dili sahasına yoğunlaştıran Necip Asım, ilk defa ilm-i lisan (dilbilim) ve Türk dil tarihi derslerini okutarak bunların birer bilim dalı olarak yerleşmesini sağlar. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin üçüncü döneminde Erzurum Milletvekili olur. Eski yazılarında Balhasanoğlu ve Balkanoğlu imzalarını kullanan ve 1934 yılında Yazıksız soyadını alan Necip Asım, 12 Aralık 1935 tarihinde İstanbul'da vefat eder; cenazesi Kadıköy Sahra-yı Cedit Mezarlığına defnedilir.

Necip Asım, *Türk Tarihi* adlı eseri ile memleketimizde ilk defa olarak bir tarih kitabı isminde “Türk” kelimesini kullanan yazar olmuştur (Özkan, 1997: 562). Türkçülüğün şuurlu bir anlayış hâline gelmesinde Necip Asım'ın çok önemli rolü olmuştur. Tanzimat edebiyatı devrinde Ahmet Vefik Paşa, Süleyman Paşa ve Şemseddin Sami ile dil ve tarih konularında başlayan bu cereyanı, Necip Asım ve arkadaşları şiddetlendirmiş ve yaygın bir hale getirmişler; Ziya Gökalp tarafından sistemli bir ideoloji hâline getirilmiştir. O günlerde “Türkçeci”ler grubunda Ahmet Mithat ve Şemsettin Sami ile birlikte yer almış, Velet Çelebi ve Fuat Köseraif ile birlikte de “vavlı Türk” (yani “Türk” kelimesini eski harflerle *trk* şeklinde değil, vav'la yazan Türk) olarak tanınmıştır (Dilaçar, 1969: 805).

(...) devrindeki bir kısım Türkçüler'den farklı şekilde tasfiyeci olmayan Necip Âsım, çeşitli yazılarında asıl amacının Türkçe'nin de medenî dünya dilleri arasında belli bir yeri bulunduğunu ispat etmek ve ülkede herkesin yazdığını anlayacak bir dil kullanmasını sağlamak olduğunu söyler. (Uçman, 2006: 493).

Necip Asım, 1908 yılında Türk Derneği'nin kurucuları arasında yer alır ve derneğin başkanlığına getirilir. *Türk Yurdu*, *Bilgi Mecmuası*, *İctihâd*, *Dârülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası*, *Anadolu Mecmuası*, *Millî Tettebbûlar Mecmuası* ile *Türk Tarih Encümeni Mecmuası*'nda Türk dili tarihiyle ilgili makaleler yayımlayan Asım, Osmanlı Türkçesi'nin grameri üzerinde çalışmalar yapmıştır (Uçman, 2006: 493). Necip Asım'ın Türk dili alanında yaptığı çalışmalar Türkiye dışında da takdir edilmiş ve bu münasebetle kendisine 1892'de Chicago Sergisi'nde bir madalya ile bir diploma verilmiş; 1895'te ise Paris'teki Société Asiatique'e üye seçilmiştir Uçman, 2006: 493). Necip Asım, Türk Dil Kurumu'na katılarak ölümüne kadar çalışmalarına burada devam etmiştir.

B. Millî Aruz

Necip Asım, bu çalışmasını, ilk olarak 1908 yılında *Journal Asiatique*'de "La Versification Nationale Turque" başlığıyla Fransızca olarak; daha sonra İstanbul'da *Bosphore* dergisinde yine Fransızca olarak neşreder. Bu bilgileri de eserinde verir: "İbtida-i tedkikâtımı Paris'de Âsyâ Encümeni Mecmu'asında Fransızca olarak neşr eyledim. Sonraki tedkikâtımın 'ilâvesiyle bir de Beyoğlu'nda çıkarılmakta olan "Bosphore" Mecmu'ası'na derc ettirdim." (Asım, 1913: 11). 1911 yılında ise *Millî Aruz*⁴ başlığı ile yayımlar. 32 sayfadan oluşan çalışmada hece vezni hakkında teknik bilgilere yer verilir ve hecenin 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15 ve 16'lılarına atasözlerinden, şiirlerden ve türkülerden çeşitli örnekler verir. Eserinin ön söz kısmında;

Vâkıa bu vezinde eser vücûda getirenlerimiz yok değildir. İçlerinden en parlağı en muvâffakiyetlisi Emin Bey'dir. Fakat bir dâhî-i edeb çıkıp da şiirlerini bu vezn-i millîde nazmederse milletle pâyidâr bir eser vücûda getirmiş olur. O güne intizâren bu bâbdaki tedkikâtımı şöyle bir risâle şeklinde arz ediyorum. (Asım, 1913: 11).

⁴ 3-5 Kasım 2017 tarihlerinde bildiri olarak sunduğum Necip Asım'ın *Millî Aruz* isimli eseri, Bilgin Güngör ve Nilgün Büyüker Güngör tarafından 2018 yılında *Littera Turca* dergisinin 4. sayısında "Necip Asım'ın Millî Aruz Risalesi (İnceleme-Metin)" başlığıyla makale olarak yayınlandı. Bu makalenin, Necip Asım'ın metninin tanınması adına elbette alana katkı sunduğu söylenebilir. Ancak makalenin metin aktarımı kısmında fazlaca okuma hataları ve bazı atlanmış satırlara rastlanıldı. Bu nedenle, tarafımdan bildiri olarak sunulan metnin yeniden ele alınmasının uygun olacağı kanaati hâsıl oldu.

diyerek önce Mehmet Emin Yurdakul'u *Türkçe Şiirler*'i vesilesiyle başarılı bulduğunu ifade ederek bu tarz şiirlerin başka şairler tarafından da yazılmasını ümit ettiği için bu çalışmayı hazırlamaya karar verdiğini anlatır. Eserde, Türkçenin sadeleşmesinin zorunluluğunu savunur. Aruz vezninin Türkçe'nin ahengini yansıtmadığını bu nedenle, şiir dilinde hece vezninin kullanımı ile halkın kolay anlayacağı, seveceği, kalıcı eserler ortaya konulacağını belirtir. Daha sonra hece vezni konusunda şu dört unsurun dikkate alınması gerektiğini söyler: 1. Mısraların hece sayısı, 2. Kafiye, 3. Takti, 4. Şekil. Necip Asım'ın eserinin ayırt edici tarafı, takti hakkında uygulamalı bölümüdür. Takti usûlü, beyitleri yazıldıkları vezinlerin tef' ile (cüz) ve duraklama yerlerine göre kesik kesik okumayı sağlayan tekniktir. "Sözlükte "kesmek" anlamına gelen "kat" kökünden türeyen "taktî", "kesmek, parçalara ayırmak" demektir. Terim olarak bir şiiri yazıldığı veznin tef' ilelerine uygun biçimde bölümlere, uzun ve kısa hecelere ayırmayı ifade eder. Takti işlemi, şiirin yazıldığı yahut söylendiği vezin ve bahri belirlemek ve şiirin bunlarla ne kadar uyum içinde bulunduğunu kontrol etmek için yapılır." (Demirayak, 2010: 482). Bir aruz terimi olan taktinin hece vezniyle yazılmış şiirlerde de uygulandığı görülmektedir. Hece veznindeki durak, aruzdaki taktinin karşılığı kabul edilebilir; ancak taktide kelimeler bölünebildiği hâlde hece ölçüsünde kelimeler bölünerek durak yapılamaz (Albayrak, 1998: 150).

Necip Asım, eserinin "Mısraların Hece Sayısı" başlıklı bölümünde, en ufak mısra olan 3 heceliden başlar. 5 hecelilerde bir bilmeden örnek verir. Ahenkli söylemin ise 7 hecelilerden itibaren başladığını vurgulayan yazar, 7 heceliden 16'lıya kadar hem atasözlerinden hem de şiirlerden örnekler verir. Bu şiirler arasında, Yunus Emre, Derviş Himmet, Ziya Paşa gibi şairlerin şiirleri yer alır. "Kafiye" başlıklı bölümde, "Kafiyesiz nazım olmaz. Fakat bunda kafiye gözden ziyade kulak içindir." (Asım, 1913: 27) diyerek bu bölümü kısa tutarak hece vezninde ihmal edilen takti meselesine geçer. Necip Asım'dan önce bu konuda eser veren Manastırlı Faik'in *Türkçe Aruz*'u ve Ali Sedâd'ın *Aruz-ı Osmâni*'sinde bu mesele üzerinde durulmamıştır. Takti meselesi üzerinde ilk duran isim Necip Asım'dır. "Takti" başlıklı bölümde, mısraların hece bakımından aynı sayıda olmasının yeterli olmadığını, taktinin de şart olduğunu söyler. Abdülhak Hamid'in *Nesteren*'inde taktiye bağlı kalınmadığı için ahenk de bulunmadığını anlatır. Şiirden aldığı bir dizeyi yeniden yazarak taktinin nasıl uygulanacağını gösterir:

Hakaret mahirdir redd olunur

Mısra'ı ahenksiz olup "Mahirdir redd olunur hakaret" veyahut "Redd olunur, mahirdir hakaret" denilmiş olsa idi ahenk hâsıl olur idi. (Asım, 1911: 26).

Necip Asım, “takti”nin tanımını kendisi şöyle yapar: “Takti demek bir mısrayı tıpkı fâ’ilât, fâ’ilât gibi parçalara ayırmaktır. Fakat Acem vezninde olduğu gibi bunda kelimelerin inkisâmı katiyen caiz değildir. Mısra kaç parça olacak ise o parçalarda durabilmek şarttır.” (Asım, 1913: 27). Taktinin uygulanışını iseheceler üzerinde şöyle anlatır:

Üç heceli mısralar evvelâ iki, sonra bir olarak ikiye parçalanabilmelidir. (...) çift heceli mısralar mutlaka müsavi sayıda parçalara ayrılmak lazım gelir. Tek hecelilerde ise birinci parça ikincisinden bir fazla olmak iktizâ eder.” (Asım, 1911: 26-27). Tek hecelilerde birinci parça ikinciden bir fazla olmalıdır. “Bu hâlde üç heceli mısralar 1-2 diye, dörtlüler 2-2, beşliler 2-3, altılılar 3-3, yedililer 3-4 suretinde ayrılmak iktizâ eder. (Asım, 1911: 27).

Necip Asım, 3’luden 16 heceliye kadar takti örnekleri verir. Takti bölümünün sonunda bu örneklerde kendi verdiği karara göre parçalara ayırdığını, bunlara uymayan taktili eserler olabileceğini vurgular. Örneğin, on birli hecenin 3-3-4 ve 4-5 olmak üzere iki türlü takti edileceğini söyleyerek uygulamasını gösterir:

A – rif – i – sen || bir – gül – ye – ter || kok – ma – ya
Hoy – rat – i – sen || gir – bağ – çe – ye || yık – ma – ya (Asım, 1911: 28-29).

“Şekil” başlıklı son bölümü, hece vezniyle yazılan şiirlerde de beyit, gazel, kaside vb. gibi şekillerin korunduğunu söyleyerek kitabını bitirir. Eserde bir sonuç kısmı yer almamaktadır. Hasan Kolcu, daha önce Fransızca olarak yayınlanan iki makalede takti meselesinden bahsedilmediğini, kitaplaşan halinde ise sonuç kısmına yer verilmediğine dikkati çeker (Kolcu, 1993: 113-114). Kolcu’dan yaptığımız alıntıya göre makalenin⁵ sonuç kısmında şu ifadeler bulunmaktadır:

Biz burada yüzyıllardır terk edilmiş olan halk millî vezninden en eski örnekler sunduk. Fakat edebiyatçılarımızdan bazılarının son zamanlardaki temâyülleri ve belki de az önce okunmuş olan etüt Türk Edebiyatı’nda büyük bir değişmenin varlığını ispat etmeğe yetecektir. Millî vezin, eski millî şiirimizin malzemeleriyle asil sanat eserleri yapmayı bilecek dâhi bir şair geldiği gün, Avrupa edebiyatının şâheserleriyle boy ölçüşebilecek bir şekilde var olacaktır. (1993: 113).

C. Metin Aktarma

⁵ Bal Hassan Oglou Nedjib Açem, “La Versification Nationale Turque”, *Journal Asiatique*, Dixième serie Tome XI, Paris, Janvier-Fevrier MDCCCXVIII (1908), s. 71-85.

MİLLÎ ARUZ

Ziya Paşa edebiyatımıza dair olan bir makalesinde mekteb-i Classique şiirlerimizde kullanılan Acem vezni yerine bizim parmak hesabını kullanmamızı tavsiye etmişti. Fakat o vezne alışan şairlerimiz bu tavsiyeye kulak vermediler.

Hâlbuki bu tavsiyeyi dinlemek, kabul etmek birinci derecede onlara borç idi. Altı yüz yıldan beri belki altı bin şair gelip geçmiş, acaba bunların kaç tanesi eserlerini millete beğendirebilmiş? Şairlerimizin en büyüklerinden olan Fuzûlî'yi, Bâkî'yi, Nedîm'i, Nef'î'yi, Şeyh Gâlib'i, hatta Ziya ve Kemal'i miktarı milyonlara varan Türklerin binde kaçını tanıyıştır? Kaç Türk bunların eserlerinden bir parçayı hafızasına almıştır? Diğer taraftan: “Ey gaziler, yol göründü yine garîb serime”, “İndim gittim Diyârbekir'in düzine” gibi nazımları malum olamayan türküleri Türklerden bilmeyen acaba var mıdır?

Bunun sebebi ne? Bizim o kocaman şairlerimizin kendilerini dev aynasında görmeleri, halkı hiçe saymalarıdır. Hâlbuki o hiçe saydıkları halk onları hiç de bilmemekle mukabele etmiş oluyor. Böylece asırlardan beri vücuda getirilen şu zengin edebiyatımız nisvana, mahva mahkûm kalıyor.

Bizim bildiğimize göre şiir, ve edebiyat terbiye-yi umumiyeye, tehzîb-i ahlâka, telzîz-i dimâğa, hissiyatı okşamaya yaramalıdır. Millet bunları anlamıyor, duymuyor ki şu saydığımız hizmetler vücuda gelsin. Zaten eski şairlerimiz bunu da düşünmüşler â. Acem taklidi bir kaside, bir gazel ile padişahların, paşaların zevkini okşamak, buna karşı beş on kuruş caize almak onların yegâne emeli olmuştur.

İlm-i lisana vukûfa hacet yok, ufak bir dikkatle elsine-i Tûrânîyye'den olan Türkçe ile İraniyye'den olan Fârisî'nin bir ahenkte olmadığı sezilebilir. Bir Türk hiçbir zaman “âb, âteş, âşkar, Tahrân” kelimelerini Acem gibi söyleyemez. Binâenaleyh söyleyemediği şeyi de dinleyemez. Halka anlayacağı dil, hoşlanacağı eda gerek. Bunu anlayan kalem sahipleridir ki muhalled eserler bırakacaklardır.

Buna emin olmalı ki milletin zevkine, duygusuna uymayan eserler kütüphane köşelerinde mahvolacak, müelliflerinin adı unutulacaktır. Ne hacet altı yüz yıldan beri vücuda getirilen Osmanlı eserlerinin hangisi Sadi'nin *Gülistân*'ı kadar tarâvetini, şöhretini muhafaza etmiştir. Buna emin olalım, bu lisan ve bu beyan ile katiyen öyle bir eserimiz yoktur ve

olamayacaktır. Bunun sebebi lisanımıza ehemmiyet vermeyişimiz, terakki ve tekâmülünü imhâl⁶ edişimizdir.

Şu sözlerime bakıp da yine beni yanlış anlamamayı bilhassa rica ederim. Ben Arap'ın da, Acem'in de dostuyum. Bu iki milletin lisanca bizden ileri olduğunu da itiraf ederim. Bu iki lisandan dilimize geçmiş, bize mâl olmuş kelimelerin de muhafazasını isterim. Yani tasfiye taraftarı değilim.

Benim istediğim şey Türkçemizin Arapça, Acemce, Fransızca, İngilizce gibi terakki ve tekâmülüdür. Bu da ancak bizim kendi lisanımızı sevmemizle, hakkında tetkikat icra ederek terakkisinin yolunu aramaklığımızla mümkün olabilir.

Bir de şunu arz edeyim. Bizim dilimiz henüz tekâmül devresinde bulunmuyor. Bu tekâmülü yoluna koymak, seyr-i tabiisini icraya yardım etmek ister. Lisani tabiiikten çıkarmayalım. O kendiliğinden de tekâmülünü hâsıl eder. Şunu da itiraf edeyim. Bizim gibi kartlaşmış, eski mektebî şeylere alışmış kimseler ne açık yazı yazabilir, ne de vezn-i millîde şiir söyleyebilir. Lakin ibtidâi mekteplerinden başlayarak nesl-i âtîyi öylece hazırlayabiliriz. Biz öteden beri kendi milliyetimizi, kendi dilimizi hoş görmemiş, terakkimize çalışmamış adamlarıdır. Bu da istibdat altında yaşayışımızdandır. Biz sözde altı yüz yıllık bir millet-i hâkime idik. Hâlbuki biz altı yüz yıldan daha evvel hatta Selçukîler zamanından beri mahkûm bir milletiz. Evet, bunu âsâr ile, tarih ile ispat ederim.

Selçukîler Türkoğlu Türk oldukları halde Keyaniyân'ı taklit edecek derecede Acem mukallidi idiler. Keyhusrev, Keykubâd lakapları bunu ispat eder. Bu hükümetin bütün resmî muamelesi, lisanı da Fârisî idi. İnkırazı Türkçenin yazılmasına, resmî dil oluşuna yaradı. Millet hakkında reva görülen mezâlîmin derecesini ise dünya ile hiçbir alışverişi olmayan bir âşik-ı İlahîden, bir mutasavvıftan, Yunus Emre'den öğreniyoruz. Bakınız ne diyor:

Müslümanlar, gönül şehri açılmaz ki melâmet var.

Nazar eylen bu dünyaya, acep türlü alâmet var.

Şerîat göğe çekildi, zulümle iller yıkıldı.

Yüzsuyu yere döküldü, kıyametten işaret var.

Ne kadı adl ü dâd eyler, ne kayguluğu şâd eyler

⁶ Metinde “imhal” şeklinde kullanılan kelime “mühlet verme, sonraya kalmasına müsaade etme” anlamını taşımaktadır. Ancak baskı hatası yapıldığı düşünülecek olursa, “gereken ilgiyi göstermeme, boşlama, savsaklama, savsama, önem vermeme” anlamlarına gelen “ihmal” şeklinde yazılması gereken kelimenin “imhal” şekline dönüştüğü de düşünülebilir.

Ne ümmi itikâd eyler, ne imamda tamâmet var.
 Sufî zühde riya katar, kalan mahlûk dahi beter.
 Ne Danişmend okur tutar, ne mescitte cemaat var.
 Ganilerin gitti hayrı, fakirin kalmadı sabrı,
 Ne oğulun ata kadri, ne anada şefkat var.
 Ne pirlere ölümün bekler, ne hatunlar usûl bekler,
 Ne kız ıyâl edep saklar, yiğitlerde cehâlet var.
 Görenler dervişi kaçar, gezer derviş kapu açar,
 Ne bu halk gözünü açar, ne dervişte kanâat var.
 Emir, seyyid, budur erlik, Hakk'ı bilmeklik serverlik,
 Ahirete kılın dirlik, bu dünyada dalâlet var.

İşte yedinci asrın sonu ile sekizincinin başlangıcında Anadolu'nun halini tasvir eder bir levha! Mamafih Yunus Emre'nin tarihçe mühim olan bu manzumesi Osmanlılara taalluk etmeyip Selçukilerin son ve inkıraz zamanlarında Anadolu'nun düçâr olduğu hâli gösterir.

Tezâkir-i şuaranın mütalaasından, divanların tetkikinden anlaşıldığına göre bizde İraniperestlik Selçukiler derecesine varamamış ise de hemen ona yaklaşmıştır.

İşte bu hâli dilimizin ihmalini mucip olmuş. Mamafih bundan sonra biz lisanımızı sadeleştirmek, kola[yla]ştırmak mecburiyetindeyiz. Bu bizim için, siyaset-i dâhiliye ve hariciyemiz için, pek mühimdir. Bir taraftan da İran'da, Türkistan'da, Çin'de olan milyonlarca millettaşlarımızın terakkisi bizim terakkimize bağlıdır. Kanûn-ı Esâsî mucibince dilimiz devletin lisan-ı resmîsidir. Lisanımızın siyaseten kazandığı şu ehemmiyeti, bu mevkii muhafaza etmesi tahsilin kolaylaştırılmasına, sâir unsurlar arasında taammümüne, onların dillerinden ziyade mükemmel ve zengin bir ilim ve edebiyat lisanı olmasına mütevakıftır. İşte vecibe-i hamiyet, vazife-i insaniyet bize her türlü fedakârlığı ihtiyar ile bu ümniyenin husulüne çalışmayı emreder.

İnsaf buyurulsun, bugün misal falan şairin *Vâmık u Azrâ*'sı veya falan edibin *Leylâ vü Mecnûn*'u bir tiyatro sahnesine konabilir mi? Değil öyle başlı başına eserler, hatta bütün divanlarımızda zihafiz, imalesiz yani lisanımızın tam ahengine muvâfık bir gazel bile

bulunamaz. Böyle olduğu hâlde bu millet bu ecnebi aruzu ile bir opera, bir trajedi, bir destan-ı millî vücuda getiremez. Behemehâl Fransızların, İngilizlerin, sair bütün millet-i mütemeddinenin aruzuna mümasil ve belki de onlardan daha geniş olan millî aruzumuzu kabul etmek, şiiirlerimizi o vezinde yazmak icap eder.

Vâkıa bu vezinde eser vücuda getirenlerimiz yok değildir. İçlerinden en parlağı, en muvaffakiyetlisi Emin Bey'dir. Fakat bir dâhi-i edep çıkıp da şiiirlerini bu vezn-i millîde nazmederse milletle pâyidâr bir eser vücuda getirmiş olur. O güne intizaren bu bâbdaki tetkikatımı şöyle bir risâle şeklinde arz ediyorum.

Şunu da burada zikretmeyi vecibeden bilirim. Bu yolda aruzu Veled Çelebi Hazretleri *Hazine-i Fünun*'da neşretmişlerdi. Sonra Manastırlı Faik Bey de bir risâle çıkardılar. Ben bu iki eserden, istifade ettim. Kendim de tetkikatta bulundum. İptida-yı tetkikatımı Paris'te *Asya Encümeni* mecmuasında Fransızca olarak neşreyledim. Sonraki tetkikatımın ilâvesiyle bir de Beyoğlu'nda çıkarılmakta olan "*Bosfor*" [*Bosphore*]⁷ Mecmuası'na derc ettirdim. Şimdi de vatandaşlarımın enzâr-ı itlâına arz eyliyorum. Daha ziyade itmâmı erbabının himmetine kalmıştır.

Bu eserde yeni şairlerimizin eserinden bir parça bile almadım. Hep eski şeylerden aldım. Bilhassa eski ve bütün Türk kavimlerinde müşterek olan durubuemsalimizin hemen yüzde ellisi manzumdur. Acaba bu beyitler ve mısralar vaktiyle gelip geçmiş şairlerimizin âsârından hatıra-ı millette kalan, beka bulan şeyler midir? Bunu bugün fennen ispat mümkün değildir. İşte misallerimin çoğu bunlardandır.

26 Safer Sene 1329

Necip Asım

Türkçe parmak hesabı dediğimiz manzumelerde nazar-ı dikkate alınacak dört şey vardır:

1) Mısraların Hece Sayısı,

⁷ Vurgu tarafıma aittir.

- 2) Kafiye,
- 3) Takti,
- 4) Şekil.

1- Hece Sayısı

En ufak mısra üç heceden başlıyor; bunlar da atalar sözlerinde bulunuyor.

Armut piş Ağzıma düş

Kedi ne? Budu ne?

Abacı Kebeci

Sen neci?

Yaş yetmiş İş bitmiş.

Dört Heceliler

Yere bakar Yürek yakar.

Er doğruya Hak doğruya.

Düğün, dernek Hep bir örnek.

İnsan beşer Kullar şaşar.

Elden vefa Semden şifa.

Oktan uğru Mumdan doğru.

Uma uma Döndüm muma.

Dertli inler Âşık ırlar.

Dert ağladır Aşk söyletir.

Beşli Mısralar

Oğlandır oktur Her evde yoktur.

Azıcık aşım Kavgasız başım.

Güzellik ondur Dokuzu dondur.

Sakla samanı Gelir zamanı.

Gönülsüz namaz Göklere çıkmaz.

Gülme komşuna Gelir başına.

Görmemiş görmüş Gülmeden ölmüş.

Eken biçer Konan göçer.

Bu vezinde bir de saat bilmecesini buldum:

Çın çınlı hamam

Kubbesi tamam

Bir gelin aldım

Babası imam

Altılılar

Açtırma kutuyu

Söyletme kötüyü.

Güvenme varlığa

Düşersin darlığa.

Ayda gelen doğan

Yılda gelen soğan.

Eğri ağaç yayım

Her gördüğüm dayım.

Derdin yoksa söylen

Borcun yoksa evlen.

On kavdım olandı

Su kavdım sulandı.

Yedililer

Şimdiye kadar getirdiğimiz misaller hep atalar sözüdür. Üçten altı heceye kadar şair eseri göremedik. Zaten dikkat olunursa bu sayılarda o kadar ahenk olmadığı görülür. Bunları yazışımız icabında böyle ufak mısralar da vücuda getirebilmenin cevazını göstermek içindir.

Ahenkli, lâtif şiiirler en ziyade yedili mısralarda başlar. Fakat biz usulümüze riayetle ilk önce birkaç darbimesel, sonra da birkaç eser yazacağız:

1) Atalar Sözünden

Sen işlersin mal işler,

İnsan böyle genişler.

At ölür meydan kalır

Yiğit ölür şan kalır.

Ağlarsa anam ağlar

Kalamı yalan ağlar.

Düğünde olur dernek

Biz sizden aldık örnek.

İçtik üzüm suyunu

Döktük yüzün suyunu.

Hastayım nar isterim

Gül yüzlü yâr isterim.

Ecel geldi cihane

Baş ağrısı bahane.

İyilik dile komşuna

İyilik gele başına.

2) Manzumeler

Bir küçücük kuş idim

Sinene konmuş idim.

Neden ürküttün beni?

Ben senin olmuş idim!

Kalpten büyük dağ olmaz
On sekiz bin âlemi

Ol Allah'a doyumaz
Gördüm bir dağ içinde

Yunus Emre

Et deriye büründüm
Seni korkmasun diye

Sana geldim göründüm.
"Yunus" deyu bilindim.

Düşüm yine derde
Kararım yok bir yerde

Gönül niçin inlersin?
Gönül niçin inlersin?

Derviş Himmet

Can yine bülbül oldu
Göz kulak oldu her yer

Hâr açılıp gül oldu
Her ne ki var, var oldu.

Mısrî-i Niyâzî

Sekizliler

1) Durubuemsal

Anasına bak kızımı al

Kenarına bak bezini al.

İlden gelen öğün olmaz

O da vaktinde bulunmaz.

Körün istediği bir göz

İki olursa ne söz.

Yasemin yucedе biter

Kokusu âleme yeter.

2) Manzumeler

“Derviş Himmet” ider bârı Ben de bula idim yâri
Dil mülkünün şehriyârı Gönül senden derman ister.

Gönül kerestesiyle Yenişâr [1]^[1] de pazar yap.
Zulmeyleme rençberlere Her ne ister isen var yap
Eski Yenişârı bârı İnegöl’e dek hep varı
Kırıp geçirdik küffarı Bursa’yı da yık tekrar yap.
Kurt olup gel gir sürüye Arslan ol bakma geriye
Çar edip haydi çeriye Dil Geçidi’ni hisar yap.
İznik şehrine hor bakma Sakar[ya] suyu gibi akma
İznikmid’i al bakma Her burcunda hisar yap.
Osman, Ertuğrul oğlusun Oğuz Karahan neslisin
Hakk’ın bir kemter kulusun İstanbul’u al gülzâr yap.

[Osman Gazi’ye isnat olunan bu manzume ancak onuncu asra ait eserlerde bulunmakta, ondan evvel görülememektedir.]

Dokuzlular

Alçak yere yatma sel alır Yüksek yere yatma yel alır.

^[1] Şâr Türkçe’de şehir demektir.

Kötülük her kişinin kârı

İyilik er kişinin kârı.

Adam adama gerek olur

İki serçeden börek olur.

Elimi sallasam ellisi

Başımı sallasam tellisi.

Bu sayıda ancak şu dört atalar sözünü bulabildik, manzume bulamadık.

Onlular

1) Darbimeseller

Sonraya salma fakirin kârın

Ne bilirsin ki ne olur yarın?

Bıçağı kestiren kendi suyu

İnsanı sevdiren kendi huyu

2) Manzumeler

Padişah olsan taht senin değil

Satın alırsan kul senin değil

Emanet beslenir can senin değil

A dünya, sanın ne ki gülsünler?

Çün sana gönlüm müptela düştü

Dert ve gam bana aşına düştü.

Züht ve takvaya yâr idim evvel

Aşk ile benden hep cüdâ düştü.

On Birliler

1) Durubuemsal

Arif isen bir gül yeter kokmaya
yıkmaya

Hoyrat isen gir bahçeye

Ahmak oldur dünya için gam yiye

Ne bilirsin kim kazana kim yiye?

Nasibinde varsa gelir Yemen'den

Nasibinde yoksa düşer dehenden.

Akrabaydık akrep olduk biz bize
yüze.

Ayrı düştük bakmaz olduk yüz

Ekinci yağmur ister yolcu kurak

Herkesin muradını verir Hak

2) Manzumeler

Dünyada insanın namıdır kalan
inan

Kusuru yalandır yalandır

Tama'-ı hâminı terk eyle erken
dümen

Elinden gitmesin der isen

Tut atalar sözün kalb-i selim ol
halim ol

Gider yavuzluğu tab'-ı

Hastanın hâlini ne bilir sağlar

Yastık melül, mahzun, döşek kan ağlar

Yâr neden haz eder, ne hoşlanır
 Bilmem acep nenin müptelasıdır?
 Gönül gâhi söner, gâh ateşlenir
 Ne çare çekmeli aşk belasıdır!
 Keşti-i ümmidi engine saldım
 Gark olup girdâb-ı mihnete daldım.
 Yüz bin aman dedim, bir buse aldım
 Hâsılı ömrümün kan pahasıdır.

En çok kullanılan sayı on birlilerdir.

On İkiler

Bu sayıda ancak bir beyit bulabildim:

Yarabbi dilerim, aşkın ver şevkin ver
 Fazlından umarım, aşkın ver, şevkin ver.

On Üçlüler

Bu sayıda da ancak mısraları ahenktar olmayan Ziya Paşa'nın bir türküsü vardır:

Akşam olur güneş gider şimdi buradan
 Garip garip kaval çalar çoban dereden.
 Pek körpesin esirgesin seni Yaradan
 Gir sürüye, kurt kapmasın, gel kuzucağım.

On Dörtlüler

Bunda da ancak şu iki misali bulabildim:

Ya bildiğinden eyit, ya bir bilenden işit
Teslimin ucunu tutup sözü uzatmayasın.

İbreti alma mısın Yahut anlama mısın?
Dinle kuşlar dilinden Nice türlü söz gelir.

Yunus Emre

On Beşliler

1) Darbimeseller

Ehl-i irfan meclisinde hiç bulunmaz hazele
Nadan ile sohbet etme gir kapı-yı rezele.

Sade pirinç zerde olmaz bal gerektir kazana
Baba malı tez tükenir evlat gerek kazana!

Cahilin âlim katında sözünün miktarı yok
Kendi eşek, giydiği çul, başının yuları yok.

2) Manzume

Dün gece yar hanesinde yasdıcağım taş idi
Altım toprak, üstüm yaprak, yine gönlüm hoş idi.
El beni yalnız sanırdı yar bana yoldaş idi
Gayrılara gönül vermem sen benimsin ben senin.

On Altılılar

Manzume

Ey aşk eri aç gözünü, yeryüzüne kıl bir nazar!
Gör bu latif çiçekleri bezenüb uş geldi geçer.
Bunlar yazın bezenüben, düngün Hakk'a özenüben
Bir sor, Ahi, bunlara sen, kancarudan azm-i sefer?
Her bir çiçek bin naz ile, öger Hakk'ı niyaz ile
Her mürğ hoş avaz ile, ol Padişahı zikreder.
Öger onun kadirliğın, her bir işe hazırlığın
İlla ömür kasırlığın anıcağız rengi döner.
Rengi döner günden güne, bu ibreti arif duyar.
Ger bu sırrı duya idin, ger bu gamı yiye idin,
Yerinde eriyeydin, senden gideydi kâr ü bâr.
Ne gelmekliğin gelmek durur, ne bilmeğin bilmek durur,
Son menzilin ölmek durur, duymadın aşktan bir eser.

Bildik gelen geçer imiş, konan geri göçer imiş

Aşk şerbetin içer imiş her kim bu manadan duyar.

Yunus, bu sözlerin ko gil, kendözünden elin yu gil

Hak'tan geleni kabul, çün Hak'tan ola hayr u şer,

İnsaf ile söyleyelim; Yunus Emre'nin şu gazeli zamanımızca metruk ve gayr-ı menus kelimattan sarf-ı nazarla beraber ahenkçe kendisinden asırlarca sonra gelen Nef'î'nin:

Esti nesim-i nevbahar açıldı güller subh-dem

mısraıyla başlayan meşhur kasidesinden aşağı mıdır?

2- Kafiye

Kafiye ve redif bu suretle nazımda da bir mevki-i mahsus haizdir. Kafiyesiz nazım olamaz. Fakat bunda kafiye gözden ziyade kulak içindir. Hatta mahreçleri birbirine yakın olan harflerden bile kafiye yapılabilir.

Tabii bu tarzda nazım havza-i edebiyeye sokulduğu zaman kafiyelere daha ziyade dikkat olunur; lakin kafiye için mana feda edilmemek lazım geldiği zaman artık göz kafiyesinden vazgeçilerek kulağa itimat edilir.

3- Takti

Parmak hesabında nazım mısraların bir sayıda olmasından ibaret değildir, takti de lazımdır. İşte Abdülhak Hamid Beyefendi'nin yalnız mukaffa ve on bir sayılı mısralardan ibaret olan *Nesteren*'inde taktiye riayet olunmadığından ahenk yoktur. Ezcümle darbimesel hükmüne geçen:

Hakaret muhayyerdir reddolunur

mısraı ahenksiz olup

“Muhayyerdir reddolunur hakaret”

veyahut

“Reddolunur, muhayyerdir hakaret”

denilmiş olsa idi ahenk hâsıl olur idi.

Takti demek bir mısraı tıpkı fâ'ilât, fâ'ilât gibi parçalara ayırmaktır. Fakat Acem vezninde olduğu gibi bunda kelimelerin inkısamı katıyen caiz değildir. Mısra kaç parça olacak ise o parçalarda durabilmek şarttır.

Yukarıda arz edildiği üzere, mısraları yedi heceden az âsâr-ı şiiriyeye rast gelinmiyorsa da icabında kullanılabilme, vadi-i nazmı genişletmek için daha az sayıda mısralar da tanzim etmeyi câiz görüyorum:

Üç heceli mısralar evvelâ iki, sonra bir olarak ikiye parçalanabilmelidir. Şunu da hemen haber vereyim ki çift heceli mısralar mutlaka müsavi sayıda parçalara ayrılmak lâzım gelir. Tek hecelilerde ise birinci parça ikinciden bir fazla olmak iktiza eder. Bu hâlde üç heceli mısralar 2-1 diye, dörtlüler 2-2, beşliler 3-2, altılılar 3-3, yedililer 4-3 suretinde ayrılmak iktiza eder.

Üçlülere misal:

Ar – mut		piş.	
Ke – di			ne.
Bu – du		ne.	gibi.

Dörtlülere misal:

Dü – ğün || der – nek
Hep – bir || ör – nek gibi.

Beşlilere misal:

Gör – me – miş || gör – müş
Gül – me – den || öl – müş gibi.

Altılılara misal:

Aç – tır – ma || ku – tu – yu.
Söy – let – me || kö – tü – yü gibi.

Yedililere misal:

Sen – iş – ler – sin || mal – iş – ler
İn – san – böy – le || ge – niş – ler gibi.

Sekizlilere misal:

El – den – ge – len || ö – ğün – ol – maz
Der – viş – Him – met || i – der – bâ – rı
Ben – de – bu – la || i – dim – yâ – ri gibi.

Dokuzlulara misal:

A – dam – a – da – ma || ge – rek – o – lur
 İ – ki – ser – çe – den || bö – rek – o – lur gibi.

Onlulara misal:

Son – ra – ya – sal – ma || fa – ki – rin – kâ – rın
 Ne – bi – lir – sin – ki || ne – o – lur – ya – rın gibi.

On birliler iki türlü takti olunur: birincisi 4-4-3, ikincisi 6-5'tir. Misal:

A – rif – i – sen || bir – gül – ye – ter || kok – ma – ya
 Hoy – rat – i – sen || gir – bah – çe – ye || yık – ma – ya gibi.

On ikililere misal:

Zaten bir tekten ibaret olan misalimiz şöyle 3-3 3-3 suretinde takti ediliyor:

Ya – rab – bi || di – le – rim || aş – kın – vir || şev – kin – vir
 gibi.

On üçlüye gelince Ziya Paşa'nın bir tek şarkısından ibaret olan misalimizin taktii şöyledir:

4-4-5.

Ak – şam – o – lur || gü – neş – gi – der || şim – di – bu – ra – dan gibi.

On dörtlü mısralar tamam birbirine müsavi iki parçaya ayrılıyor:

İb – re – ti – al – ma – mı – sın || Ya – hut – an – la – ma – mı – sın?
gibi.

On beşli de ya 4-4-4-3 suretinde, yahut 8-7 tarzında takti olunur:

Dün – ge – ce – yâr || ha – ne – sin – de ||

Yas – dı – ca – ğım || ta – şı – di.

Ca – hi – lin – â – lem – ka – tın – da ||

Sö – zü – nün – mik – ta – rı – yok. gibi.

On altılıda takti 4-4 || 4-4 şeklinde iki büyük ve dört küçük taktiye uğruyor:

Ey – aşk – e – ri | aç – gö – zü – nü ||

Yer – yü – zü – ne | kıl – bir – na – zar gibi.

Bu suret benim içtihadım[a] göredir. Bunlara uymayan taktili eserler de vardır.

4 – Şekil

“Şekil”den maksadımız mekteb-i şiirde kullanılan müfret, beyit, gazel, kaside, ilh. gibi şeylerdir. Parmak hesabında da bu şekiller mevcuttur. Misal getirmeye de hacet yoktur. Şayet falan şekilde bir eser görülemezse, misal kaside yoktur denirse, o yolda bir eser yazacak zat pekâlâ yazmakta hürdür. Hatta uzunca eserlerde sayısı muhtelif mısralı parçalar yazılarak yek ahenkliğin verdiği ağırlıkta defedilebilir. Bunlar zevk-i selime bağlı şeylerdir. Hatta takti hususunda bile bazı tadilat yapılarak başka bir ahenk de verilebilir. İşte ben bildiğimi yazdım, himmet erbabına kaldı.

Sonuç

Dilde sadeleşme tartışmaları ve hece-aruz tartışmalarının yaşandığı dönem dikkate alındığında hece vezni üzerine teknik bilgiler veren eserlerden biri olan Necip Asım’ın *Millî Aruz* isimli çalışması diğer eserlerden farklı olarak takti meselesi üzerinde duran ilk çalışma kabul edilir. Şiirde ahengi sağlamak maksadıyla kelimeleri hecelere bölerek uygulanan takti, esasında aruz veznine ait bir terimdir. Hece vezninde ise ahengi sağlamak için durak yapılarak dizeler söz öbeklerine ayrılır. Necip Asım’ın eserine *Millî Aruz* ismini vererek anlaşılacağı üzere hece vezninin şiirlerde tatbikini kolaylaştırmak için aruz vezninden takti usulüne başvurur. Aruz vezni ile şiirler yazan şairleri, Türkçe söyleyişe alışmalarını kolaylaştırmak maksadıyla takti uygulamasını önerdiği söylenebiliriz. Eserini, hece vezninde mısraların hece sayısı, kafiye, takti ve şekil olmak üzere dört başlığa ayıran Necip Asım, mısraların hece sayısı bölümünde üçlünden on altılı hecelilere kadar atasözleri ve şiirlerden örnekler kullanır. Kafiye ve şekil bölümlerinde ise uzun açıklamalara yer vermez. Takti bölümünde verdiği örnek şiirlerin nasıl hecelere bölünmesi gerektiği tek tek örnekler üzerinde uygulayarak göstermiştir.

Kaynakça

- Ahmed Cevdet (1985). *Kıyas-ı Enbiya ve Tevarih-i Hûlafa Cilt III-Kısım II* (haz. Mahir İz). 2. bs., Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Akçuraoğlu, Y. (2009). *Türk Yılı 1928* (haz. Arslan Tekin, Ahmet Zeki İzgöer). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Albayrak, N. (1998). “Hece Vezni”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 17, 148-150.
- Böler, T. (2009). “Necip Asım Yazıksız ve Türk Diline Katkıları”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 25, 195-208.
- Birinci, Necat (1988). *Menemenlizâde Mehmet Tahir*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

- Demirayak, K. (2010). “Taktî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, 39, 482-483.
- Dilaçar, A. (1969). “İlk Dilcilerimizden Necip Asım Balhasanoğlu-Yazıksız (1861-1935)”, *Türk Dili*, 210, 805-807.
- Dilçin, C. (2005). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, 8. bs., Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Erbay, E. (2003). *Yenileşme Dönemi Türk Edebiyatında Aruz Arayışları*, Erzurum: Aktif Yayınları.
- Gibb, E. J. W. (1999). *Osmanlı Şiir Tarihi III, IV, V* (çev. Ali Çavuşoğlu), Ankara: Akçağ Yayınları.
- Güngör, Bilgin; Güngör, Nilgün Büyüker (2018). “Necip Asım’ın Millî Aruz Risalesi (İnceleme-Metin)”, *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 4(4), 953-974.
- Kolcu, H. (1993). *Türk Edebiyatında Hece-Aruz Tartışmaları*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Köprülü, M. F. (2007). *Bugünkü Edebiyat* (haz. Mehmet Akif Çeçen, Ahmet Balcı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Levend, A. S. (1960). *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri*. 2. bs., Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Necip Asım (1329/1913). *Millî Aruz*, İstanbul: Kanaat Matbaa ve Kütüphanesi, 31+1.
- Özkan, M. (haz.) (1997). “Ölümünün 25. Yıl Dönümünde: Büyük Türkçü Necip Asım Yazıksız (1960)”, *Faruk Kadri Timurtaş-Makaleler (Dil ve Edebiyat İncelemeleri)*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yay., 561-566.
- Tanpınar, A. H. (2007). *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi* (haz. Abdullah Uçman), 2. bs., İstanbul: YKY.
- Tevetoğlu, F. (1987). *Ömer Naci*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.
- Uçman, A. (1984). “‘Genç Kalemlerden’ Önce Türk Dilinin Sadeleşmesi ve Hece Vezni Üzerine Bir Münakaşa”, *Mehmet Kaplan’a Armağan*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 275-285.
- Uçman, A. (2006). “Necip Asım Yazıksız”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 32, 493-494.
- Uzun, M. (2010). “Taktî”, 2. Bölüm: Türk Edebiyatı”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 39, 483.

Extended Abstract

Necip Asım played a very important role in making Turkism a conscious understanding. This movement, which started in the field of language and history with Ahmet Vefik Pasha, Süleyman Pasha and Şemseddin Sami during the Tanzimat literature period, was intensified and spread by Necip Asım and his friends. It was then transformed into a systematic ideology by Ziya Gökalp. At that time, he belonged to the “Turkists” group together with Ahmet Mithat and Şemsettin Sami, and together with Velet Çelebi and Fuat Köseraif, he was known as “vavlı Türk” (i.e., the Turk who wrote the word “Turk” with vav and not with *trk* in the old letters). Before Necip Asım, Veled Çelebi and Manastırlı Faik Bey also wrote similar works on syllabic metre. Necip Asım also emphasizes this topic in *Millî Aruz (National Prosody)*: “I feel obliged to mention this here: His Excellency Veled Çelebi, had published the prosody in this way in the *Hazine-i Fünun*. Then Manastırlı Faik Bey also published a treatise. I have benefited from these two works.” (Asım, 1911: 9). Considering the period in which discussions on the simplification of language and syllabic prosody took place, Necip Asım’s work entitled *Millî Aruz*, which is among the works that provide technical information on syllabic metre, is considered to be the first work that deals with the issue of syllabification, unlike other works. In his work, Necip Asım defends the need to simplify Turkish. He explains that the prosodic metre does not reflect the harmony of Turkish, which is why the use of syllabic metre in the language of poetry will create lasting works that the audience will easily understand, love and can love. Necip Asım, who divides his work into four sections, including the number of syllables in syllabic metre, rhyme, syllabic division and form, uses examples from proverbs and poems of three to sixteen syllables in the number of syllables section. He dispenses with long explanations in the sections on rhyme and form. He shows how the example poems he gives in the section on syllabification should be divided into syllables by applying them one at a time. He then says that the following four elements should be considered in relation to syllabic meter. In the section “The number of syllables in the lines”, Necip Asım starts with the smallest line of 3 syllables. He gives an example of a riddle with 5 syllables. The author emphasises that a harmonious discourse begins with 7 syllables and gives examples from proverbs and poems with 7 to 16 syllables, including poems by Yunus Emre, Derviş Himmet and Ziya Pasha. He keeps the section titled “Rhyme” short and then moves on to the neglected topic of syllabic metre hyphenation. Necip Asım himself defines “syllabification” as follows: “Syllabification means dividing a verse into parts, just like fâ’ilât, fâ’ilât. However, as in the Persian meter, it is absolutely not permissible to shorten the words. Depending on how many parts the verse will be in, it is essential to be able to stop at those parts.” (Asım, 1911: 27). He shows the application of hyphenation to syllables

in proverbs and poems. Syllabification, in which words are divided into syllables to ensure harmony in poems, is actually a concept that belongs to prosodic metre. In syllabic meter, lines are divided into phrases by pauses to ensure harmony. As can be seen from the citation of Necip Asım's work *Millî Aruz*, he resorts to the syllabic metre method of the prose poem to facilitate the use of syllabic metre in poems. We can say that he suggested the use of syllabic metre to poets who wrote poems in prosodyic metre in order to facilitate their adaptation to Turkish pronunciation. However, there is no concluding section in the work. According to the quotation we have taken from Kolcu, the conclusion of his first article contains the following statements: "We have presented here the oldest examples of the folk national metre, which has been abandoned for centuries. However, the recent tendencies of some of our writers and perhaps the study just read will be enough to prove the existence of a great change in Turkish Literature. The national metre is a noble art with the materials of our old national poetry. On the day when a genius poet who knows how to create grand works, he will exist in a way that can rival the masterpieces of European literature." (Kolcu, 1993:113).